

Židikai

Aldona Puišytė

Iš ciklo „Trys elegijos Šatrijos Raganai“

2. Židikai. Bitynas

Kantrus bitelių triūsas: avilin
Žiedadulkių švytėjimo prineš.
Gyvybės kaina savo gentį gins
O aš, o kaip gi – aš?

Graži ta nubudimo valanda. –
Tėvyne, ar palaiminsi darbams
Kaip Daukantą ir Pošką? Visada
Vienintelė – priglausk ir bark.

Čia mano šaknys. Žiburiu žėrės
Prabočių tėviškė – Žemaitija.
Pilkų dienų sučiulbęs vyturys –
Skiemu gimtųjų žodžių tartyje.

Šatrijos Raganos kūrybos gerbėja mokytoja
Bronelė Kietelytė

vara. (...) Versdama F. V. Fersterio veikalus, rašytoja
turtino lietuvių pedagoginę mintį, XX a. pirmojoje pusėje
žengiančią pirmuosius teorinius žingsnius.”

Spaudai parengė
Gintautas Čižiūnas

Miestelis Mažeikių rajone, 21 km į vakarus nuo Mažeikių, netoli Latvijos sienos. Iš čia keliai veda į Mažeikius, Ylakius, Pikelius.

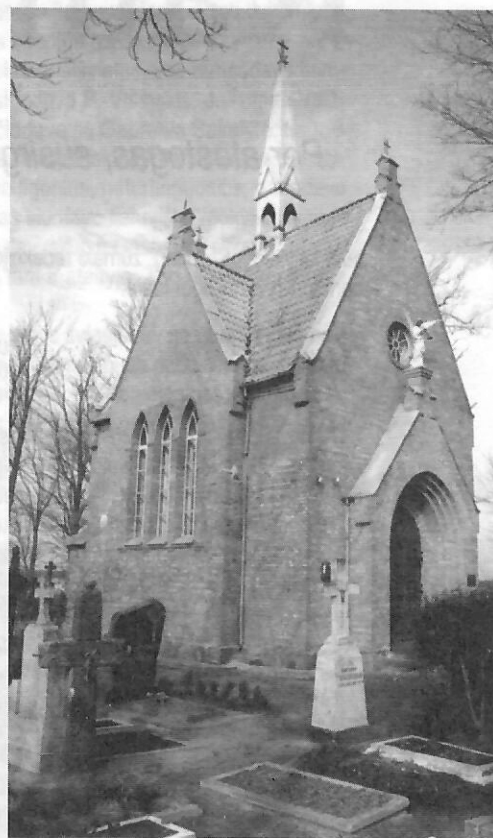
Židikų dvaras istoriniuose šaltiniuose pradedamas minėti jau XVI a. pirmoje pusėje, o miestelis – nuo XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios. 1568 m. minimas ir per valakų reformą įkurtas Židikų kaimas, kuris XVII a. pabaigoje išaugo į miestelį ir palaipsniui pritraukė gretimame miestelyje gyvenusius žmones. Taip sunyko pirmieji Židikai. Tada antrasis miestelis perėmė Židikų vardą. Židikų dvaras ir miestelis priklausė karališkosioms valdoms, Grūstės valsčiui. Nuo 1614 m. Židikai priklausė jėzuitams, kurie čia įsikūrė 1680 m. Jie 1636 m. pastatė pirmąją katalikų bažnyčią. Iš pradžių Židikai buvo Sedos filija, vėliau – parapija, kuri priklausė Skuodo dekanatui. 1659 m. švedai Židikus sudegino, tačiau žmonės šių vietovių neapleido ir 1690 m. Židikuose jau gyveno 76 šeimos. Židikai smarkiai nukentėjo per gaisrus, kurie buvo įsisiautėję 1824, 1825, 1852, 1939 metais. Nuo seno čia veikė Šv. Barbaros brolija. Kai buvo uždarytas jėzuitų ordinas, Židikai atsidūrė žemaičių pilninko Gelgaudo žinioje. 1850 m. miestelyje jau veikė parapijinė mokykla, 1865 m. įsteigta valdinė pradžios mokykla. 1819 m. Gelgaudas Židikuose pastatė dabartinę mūrinę bažnyčią. 1836 m. kapinėse buvo pastatyta medinė Šv. Mergelės Marijos koplyčia-oratorija. Prieškario metais ji sunyko ir vietoj jos iškiilo raudonų plytų mūrinė koplyčia, pastatyta ant rašytojos Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos kapo.

Nuo XIX a. vidurio iki 1950 m. Židikai buvo valsčiaus centras. Nepriklausomos Lietuvos metais Židikuose veikė valsčiaus įstaiga, policijos nuovada, paštas, sveikatos punktas, vaistinė, 4 komplektų pradžios mokykla, senelių prieglauda, kurią išlaikė parapija. Buvo ir biblioteka, malūnas, 2 smulkaus kredito draugijos, elektrinė, kooperatyvas, pieninė, veikė M. Pečkauskaitės suorganizuotas Blaivybės draugijos skyrius. 1948-1954 m. mokykla buvo septynmetė. Daugiausia žmonių Židikuose gyveno praėjusio amžiaus pabaigoje ir šio amžiaus pirmuosius tris dešimtmečius – iki 1000 gyventojų. Karo ir pokario metais miestelis sunyko. 1959 m. čia buvo tik 429 gyventojai, 1979 m. – 577.

Židikų miestelio senoji dalis – urbanistikos paminklas, kurio teritorijoje vyrauja XX a. I pusės vieno-dviejų aukštų pastatai, iškilę daugiausia šio amžiaus antroje pusėje pagal tipinius projektus. Miestelio planas radialinis, susidaręs XIX a. pradžioje. Bebokštė miestelio bažnyčia statyta 1819 m., o šalia jos stovinti varpinė – 1841 m.

Marija Pečkauskaitė į Židikus atvyko 1915 m. Čia, klebonijoje, pas kun. K. Bukontą, kuris į šį miestelį buvo atkeltas prieš Pirmąjį pasaulinį karą, jau gyveno jos sunkiai serganti mama, o sesuo Zofija dirbo klebonijos ekonomė. Klemensas Arlauskas savo prisiminimuose rašo, kad Marija Židikuose po savo mamos mirties liko dėl keletos priežasčių. Viena iš jų, anot K. Arlausko, buvo ta, kad Židikuose tuo metu apsigyveno šeima, su kuria rašytoja labai susidraugavo. Tai buvo iš Tirkšlių persikėlę vaistininkai Martišauskai.

Gyvendama Židikuose, Marija 1918 m. norėjo išvykti gyventi į Telšius, 1920 m. – į Panevėžį, tačiau liko Židikuose. 1921 m. jos taip pat neapleido mintis išvykti iš Židikų. Vaižganto teiravosi, ar ne-

Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos
kapas-koplyčia Židikų kapinėse

Kaunas

Per atostogas, susirgus, draugus lankant

būtų jai vietos „Skynimų“ žurnalo redakcijoje. Prieš mirtį gydėsi Kauno Raudoonojo Kryžiaus ligoninėje.

*Spaudai parengė Gintautas Čižiūnas
Sigitas Varno nuotraukos*

Antras pagal dydį Lietuvos miestas, įsikūręs prie Nemuno ir Neries santakos. Žmonės šiose vietovėse apsigyveno dar akmens amžiuje. Seniausios – vėlyvojo paleolito – gyvenvietės surastos Biržų gatvės ir Eigulių rajone. Iš geležies amžiaus yra išlikę Aukštųjų Šančių, Eigulių, Marvelės, Pajiesio, Veršvų piliakalniai. Manoma, kad Kauno miestas pradėjo formuotis gyvenvietės, kuri čia buvo įsikūrusi IV-V a., vietoje. Šioje teritorijoje apie XIII a. buvo pastatyta mūrinė pilis, kuri lietuviams buvo viena iš svarbiausių kovose su kryžiuočiais. Prie šios pilies ėmė kurtis ir miestas.

Istoriniuose šaltiniuose Kaunas pirmą kartą paminėtas 1361 m. Kryžiuočiai 1362 m. sugriovė Kauno pilį. Miestas sparčiai ėmė augti po 1410 m. Mišrus miesto planas pradėjo formuotis dar XVI a. Daug kas čia pasikeitė po 1537 m. gaisro.

1408 m. Kaunas gavo Magdeburgo teises. Vėliau jos keletą kartų buvo išplėtos. Nuo 1495 m. Kaunas – apskrities centras. Apie 1400-uosius metus pastatyta Vytauto katalikų bažnyčia, 1408 – parapijos bažnyčia. 1473 m. pirmą kartą istoriniuose šaltiniuose atsiranda žinių apie Kauno mokyklą. XV-XVI a. labai veiklūs buvo Kauno pirkliai. Nuo 1581 m. Kau-

nas turėjo uostą, kuriame veikė muitinė. Nuo XVI a. mieste buvo laivų statykla. Tuo laiku čia sparčiai ėmė vystytis amatai ir pramonė, statėsi bažnyčios, kūrėsi mokyklos. Kaunas labai nukentėjo per Švedų karą ir 1812 m. Napoleono žygį. 1831 metais sudegė Aleksoto priemiestis. 1843 m. Kaunas tapo gubernijos centru. 1898 m. mieste ėmė veikti elektrinė. 1864 m. iš Varnių atkelta Žemaičių kunigų seminarija ir vyskupijos rezidencija. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, daug pramonės įmonių perkelta į Rusiją.

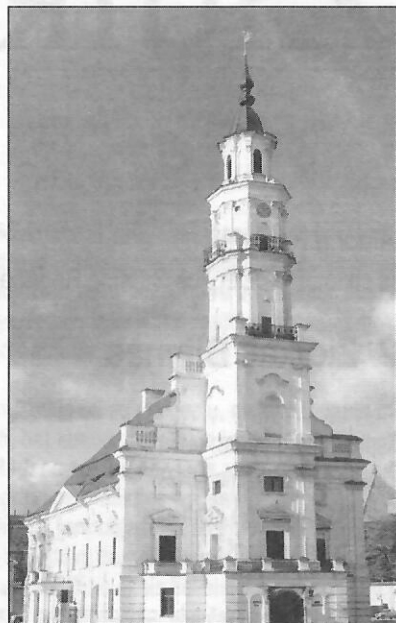
1919-1940 metais Kaunas buvo Lietuvos laikinoji sostinė. Tuo metu miestas itin išsiplėtė. 1919 m. prie jo prijungta Vilijampolė, Žemieji Šančiai ir Žaliakalnio šiaurės rytinė teritorija. 1950-1953 metais Kaunas buvo srities centras.

Miesto planas mišrus. Senamiesčio teritorija – urbanistikos paminklas. Kauno Maironio literatūros muziejuje nuolat veikia turininga ekspozicija, pasakojanti apie Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos gyvenimą ir kūrybą.

Nemažai vertingos medžiagos apie rašytoją yra ir muziejaus fonduose. Čia saugomas pluoštas originalių rašytojos nuotraukų (daugiausia iš Židikų laikotarpio), „Lietuvos senovės istorijos pasakų“ trečiojo pataisyto leidimo rankraštis. Šio muziejaus darbuotojai saugo ir rašytoją gerai pažinojusio Petro Spurganos prisiminimų originalus, 1987 m. birželio 11 d. tuometinio Ylakių (Skuodo rajonas) kunigo Klemenso Arlausko muziejui padovanotus jo paties rašytus „Prisiminimus apie rašytoją ir pedagogę Mariją Pečkauskaitę-Šatrijos Raganą Židikuose“. Fonduose yra pluoštas M. Pečkauskaitės rašytų atvir laiškų, nemažai dokumentų, paaiškinančių kai kurias jos gyvenimo detales, krūvelė anksčiau ir paskutiniaisiais metais išleistų Šatrijos Raganos knygų bei leidinių, kuriuose rašoma apie ją.

Rašytojos penkiasdešimtmečio proga Kauno universiteto teologijos-filosofijos fakultetas M. Pečkauskaitėi buvo suteikęs garbės daktarės laipsnį.

Gyvendama Židikuose, labdaros ir kitais

Kauno rotušė

Kaunas. 1921 m.